

Advies: Prioriteiten voor krantendigitalisering

April 2025

1. Situatieschets

De Adviescommissie Selectie is een groep van wetenschappelijke experts samengesteld door de Vlaamse Erfgoedbibliotheken vzw om onafhankelijk input te leveren over de prioriteiten voor krantendigitalisering in Vlaanderen. Daartoe kreeg de groep de prioriteitenlijsten van de collectiebeheerders als uitgangspunt, evenals gegevens uit de krantencatalogus Abraham over digitale holdings.

De groep kwam twee keer samen, in december 2024 en februari 2025, om het advies te formuleren. In de toekomst kan de groep opnieuw samengeroepen worden voor bijkomend advies.

2. Het belang van krantendigitalisering voor wetenschappelijk onderzoek

Historische kranten zijn een veelgebruikte en essentiële bron voor wetenschappelijk onderzoek. Ze herbergen onmisbare informatie voor een breed spectrum aan onderzoeksvragen, van politieke, sociale of economische geschiedenis tot taal, kunst, sport, gezondheid en ontspanning.

Maar het fysiek raadplegen van kranten houdt voor dit erfgoed een groot risico op schade in. Door verzuring scheuren de pagina's gemakkelijk en brokkelen ze af. Dit is een onvermijdelijk verouderingsproces, eigen aan de papiersoort. Kranten werden immers niet geproduceerd om lang te bewaren. Voor krantenerfgoed is digitalisering de enige duurzame oplossing. Digitalisering bewaart de inhoud van deze historische bronnen niet enkel voor wetenschappelijke onderzoekers maar voor het grote publiek van vandaag en van de toekomst. En de tijd dringt: het krantenpapier blijft onvermijdelijk verder degraderen in het depot.

Het raadplegen van fysieke kranten is ook omslachtig en tijdsintensief. Digitale tekstbronnen zijn in vergelijking met tekstbronnen op papier veel makkelijker te doorzoeken. Digitalisering maakt de kranten beter vindbaar, bruikbaar en toegankelijk. Bovendien maakt digitalisering baanbrekende methoden mogelijk. Datasets gemaakt op basis van gedigitaliseerde kranten bieden bijvoorbeeld rijk materiaal voor digital humanists en computationele wetenschappers.

In vergelijking met onze buurlanden hinkt Vlaanderen achterop op het vlak van de digitalisering van historische kranten. Deze achterstand heeft onvermijdelijk gevolgen voor het wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen, maar ook voor de zichtbaarheid van ons krantenerfgoed in het buitenland. Een aanzienlijke inhaalbeweging is noodzakelijk om dit erfgoed in lijn te brengen met de Europese normen van vandaag.

Hoewel digitaliseringsinitiatieven de afgelopen jaren enige vooruitgang hebben geboekt, blijven heel wat thema's, regio's, periodes en krantentypes ondervertegenwoordigd. Het huidige digitale aanbod bevat dus grote hiaten. De verdere digitalisering van dit materiaal is onontbeerlijk voor wetenschappelijk onderzoek en de preservering van dit erfgoed.

3. Advies: Prioriteiten voor krantendigitalisering

Periodisering als vertrekpunt

De adviescommissie raadt aan om periodisering als voornaamste criterium voor prioritering te gebruiken. Hoewel een thematische aanpak tot interessante projecten kan leiden, is deze te beperkend voor een initiatief op Vlaams niveau. Thematische criteria vereisen ook een moeilijke en inherent sturende keuze. Het prioriteren van bepaalde thema's — bijvoorbeeld kranten die een bepaald ideologisch standpunt vertegenwoordigen, die gericht zijn op een specifiek publiek of die een specifiek onderwerp behandelen — geeft inherent voorrang aan bepaalde onderzoeksvragen, terwijl de noden van andere onderzoekers onbeantwoord blijven.

Periodisering als vertrekpunt biedt daarentegen een verdedigbare en inclusieve basis voor prioritering. We stellen bovendien vast dat er duidelijk afgebakende periodes zijn waarvan de kranten sterk ondergedigitaliseerd zijn. Door een of meer periodes aan te pakken kunnen alle ideologische insteken en krantentypes aan bod komen. Zo komen alle stemmen in de samenleving evenwaardig aan bod en verzekeren we dat het digitaal-toegankelijk erfgoed zo meerstemmig mogelijk is.

Er zijn twee periodes die zwaar ondergedigitaliseerd zijn in Vlaanderen: alles vóór de Eerste Wereldoorlog (vooral na 1850) en de interbellum periode.

De adviescommissie beveelt aan om de nadruk te leggen op de periode vóór de Eerste Wereldoorlog, zowel vanwege het belang van de belle-époque voor de geschiedenis van de pers, als vanwege de bijzonder slechte fysieke staat van kranten in deze periode.

Kranten van 1870 tot 1914

Kwetsbaar papier

Kranten uit de periode vanaf 1870 tot aan de Eerste Wereldoorlog hebben de grootste nood aan digitalisering vanwege hun slechte fysieke staat en de kwetsbaarheid van het papier. Kranten werden in deze periode gedrukt op houthoudend papier, de boosdoener die snelle verzuring veroorzaakt. Verzuring is helaas een onvermijdelijk en onomkeerbaar proces dat het papier broos en zeer vatbaar voor beschadiging maakt. Veel kranten uit deze periode zijn al onherstelbaar beschadigd of niet meer te raadplegen zonder bijkomende schade te veroorzaken. De alleroudste kranten werden gedrukt op stabielere papier en zijn dan ook - misschien contra-intuïtief - vaak in veel betere staat.

Bloeiperiode van de persgeschiedenis

Ook voor de persgeschiedenis in Vlaanderen is de belle époque een belangrijk tijdsgewricht, dat bijzonder interessant is voor wetenschappelijk onderzoek. Deze periode kan namelijk beschouwd worden als een ongeëvenaarde bloeiperiode van de krantenpers omwille van de democratisering, de massificatie en de commercialisering van de kranten.

Met de afschaffing van de zegelbelasting in 1848 werden kranten betaalbaarder én groter. Ook de overstap naar goedkoper, houthoudend papier verlaagde de kosten om een krant te maken, wat de prijs drukte en kranten voor veel meer mensen beschikbaar maakte. De uitvinding van het linotype en de invoering van de rotatiepers versnelden het productieproces. Tegen het einde van de negentiende eeuw droegen deze juridische en technische ontwikkelingen bij tot een rijker perslandschap waarvan meer mensen konden genieten dankzij de gedaalde prijzen.

Bovendien was de krant toen het medium voor massacommunicatie tot de intrede van de radio na de Eerste Wereldoorlog. Die vernieuwing veranderde het medialandschap drastisch en zorgde ervoor dat de geschreven pers aan belang begon in te boeten.

Om deze redenen beveelt de adviescommissie aan om prioriteit te geven aan de periode 1870 tot 1914, en de kranten uit deze periode zo volledig mogelijk te digitaliseren.

Prof. Dr. Gita Deneckere (voorzitter)
Decaan, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte
Gewoon hoogleraar, Vakgroep Geschiedenis
Universiteit Gent

Prof. Dr. Marnix Beyen
Vicedecaan, Faculteit Letteren & Wijsbegeerte
Gewoon hoogleraar, Departement
Geschiedenis
Universiteit Antwerpen

Prof. Dr. Hilde Greefs
Gewoon hoogleraar, Departement
Geschiedenis
Universiteit Antwerpen

Prof. Dr. Martin Kohlrausch
Hoogleraar, Faculteit Letteren
KU Leuven

Prof. Dr. Jeffrey Tyssens
Hoogleraar, Faculteit Letteren & Wijsbegeerte
Vrije Universiteit Brussel

Prof. Dr. Christophe Verbruggen
Directeur, Ghent Centre for Digital Humanities
Hoogleraar, Vakgroep Geschiedenis
Universiteit Gent

Prof. Dr. Kaat Wils
Gewoon hoogleraar, Voorzitter
Onderzoekseenheid Geschiedenis
KU Leuven